

Bilo je to 1987. godine. Išao sam prema svojoj Školi primjenjene umjetnosti preko Drvenije mosta u društvu svog prijatelja Slaviše koji je, također, išao u istu školu, samo godinu stariji od mene. Ispred mosta smo sreli Karima.

- "Vozdra, Karime! Šta ima?" - upitao sam ga.
- "Onako!" - odgovori mi on kratko.
- "Imal' šta novo?"
- "Dobio sam snimak The Police, uživo iz Amerike."
- "Hej, super! Kad ćemo to moći poslušati?"
- "Kad god hoćeš."
- "Ima l' Every Breath you take?"
- "Ima."
- "Joj, to je meni jedna od najljepših ljubavnih pjesama."
- "Nije to ljubavna pjesma. "- Odgovori mi Karim. "To je politička pjesma."

Za vječno sjećanje na mog prijatelja i kolegu.
Karim Zaimović (1971-1995.)

*Ova knjiga nosi poruku svima onima koji još uvijek sumnjaju, a u dubini duše znaju.
Nastaviće se... Sve do kraja svijeta!*

Za moje najdraže: Ajlu, Afana i Emu.
Autor

Biblioteka Bosančica

Knjiga 5

Mama, šta je to rat?

Autor: Senad Mavrić

Lektura:

Samra Memić-Zahiragić

za izdavača:

Almir Šehalić

Agarhi Comics d.o.o.

www.agarthicomics.ba

www.stripovi.ba

Dizajn:

Senad Mavrić

Štampa:

Grafika Šaran, Sarajevo

Tiraž:

100

CIP - Katalogizacija u publikaciji
Nacionalna i univerzitetska biblioteka
Bosne i Hercegovine, Sarajevo

741.5

MAVRIĆ, Senad

Mama, šta je to rat? / Senad Mavrić. - Sarajevo:
Agarhi Comics, 2017. - 52 str. : ilustr. ; 30 cm

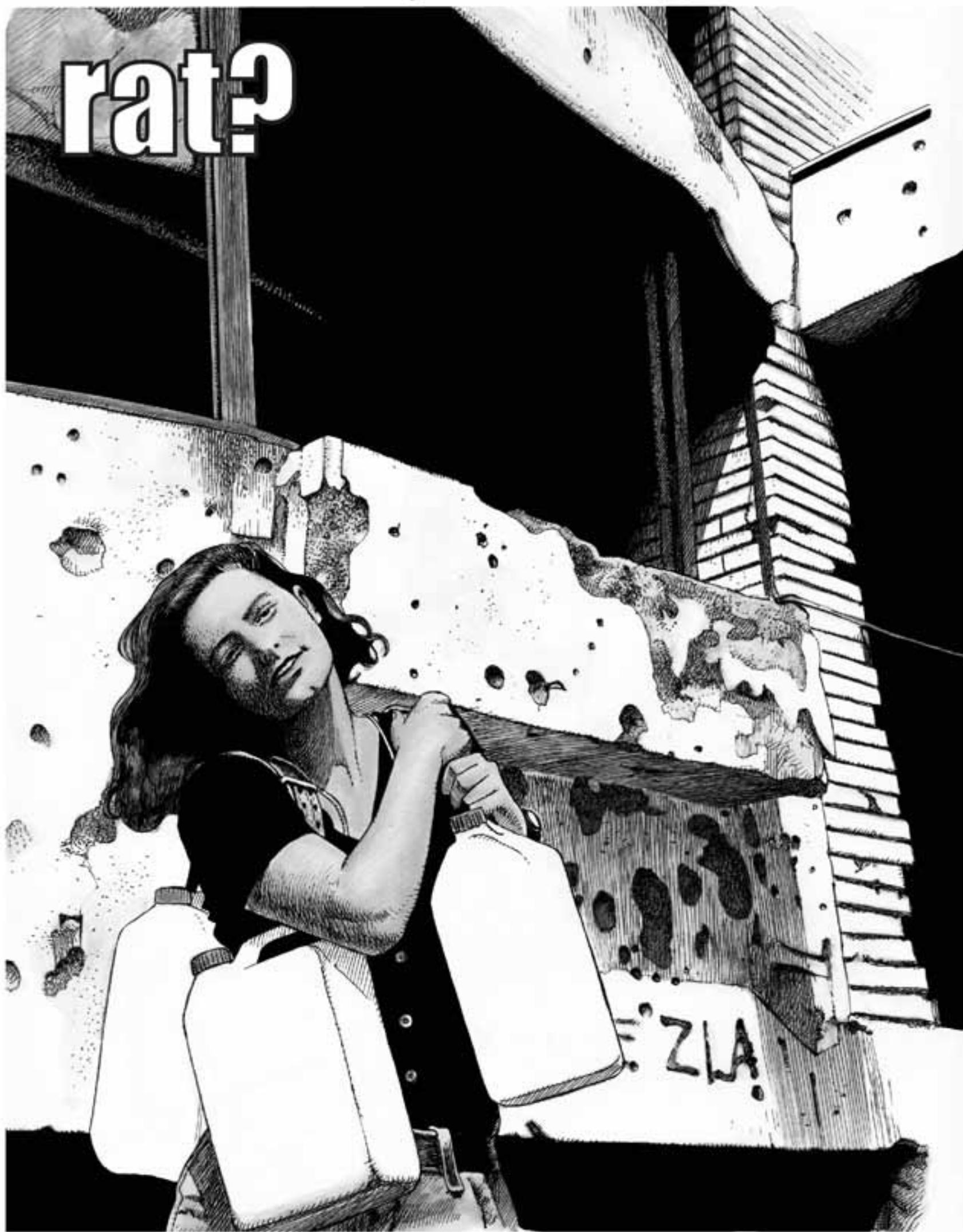
ISBN 978-9958-085-04-8

COBISS.BH-ID 23690246

Štampano u BiH. - februar/veljača 2017.

Senad Mavrić

Mama, šta je to rat?

Sarajevo, 2017.

Poštovani ljubitelji stripa,

U rukama Vam je drugo, prošireno izdanje strip sveske **“Mama, šta je to rat?”** koja je u svom prvom izdanju izašla prije više od 16 godina, prvo na njemačkom, a potom na BHS i engleskom jeziku. Tadašnje izdanje, koje je nosilo Buybookov label, je bilo puno skromnije (mada je i sama koncepcija stripa trebala da bude skromna), a prilike u izdavaštvu i redoslijed izdavanja jezičkih varijanti su uslovjavali sponzori izdanja. Moram napomenuti da je verziju na bosanskom jeziku sufinansiralo tadašnje Ministarstvo kulture FBiH sa svojom Ministricom na čelu, što bi danas zvučalo kao svojevrstan presedan te da je dizajn i DTP radio moj dugogodišnji prijatelj Plasto Samir.

Poslije svih ovih godina i niza raznih razloga, (ponajviše onih moralnih i onih koji su proizašli iz nekog inata svima onima koji misle da je strip produkcija u ovoj zemlji definitivno sahranjena), odlučio sam se za projekt ponovnog oživljavanja ove moje strip sveske koju sam sklapao tokom ratnih godina, a i netom poslije. U toj svesci koju sam nazvao **“Mama, šta je to rat?”**, (baš onako kao kad malo dijete stalno zapitkuje svoju mamu za sve što mu je nerazumljivo, jer je rat upravo to, nešto što je teško dokučiti i razumjeti), objedinio sam moje kratke stripove **“Snyper Story”**, **“Šetnja”**, **“Jedan sasvim običan dan”**, a potom i **“Crna voda Limba”**, koji sam uradio po predlošku kratke priče koju je napisao **Antonio Žalica** za svoju knjigu **“Trag zmajeve šape”**, te **“Keks koji se smije”**. Naravno, nepotrebno je reći da sam i poslije izdavanja tih kratkih priča osjetio da je sve ostalo nedorečeno, da sam mogao ovo ili ono... ali da sam se vodio tim zanosom ta sveska nikada ne bi bila završena, baš kao ni bezbroj stripova i projekata koje sam od tada započeo, a nikad završio.

Za razliku od prvog izdanja, osim dodatnih skica i tekstova, ovo novo izdanje je i sa tehničke strane poboljšano tako da će novi vlasnici uživati u boljoj stampi te oštrijim i vidljivijim detaljima. Ukratko, dosta onoga što prva verzija sveske nije mogla imati ni po formatu, ni po kvaliteti štampe. Jedna od najvećih izmjena je u samoj naslovnoj stranici za koju sam se odlučio da ovog puta bude više osobne prirode nego univerzalne.

Dozvolite mi da iskoristim ovu priliku da, uz pomenute strip priče iz ratnog Sarajeva, podijelim sa Vama i misli koje su me vodile dok sam sve ovo crtao i u isto vrijeme proživljavao, bez utjecaja raznih osvrtanja, novinskih članaka i komentara koja su do sada izašla kao osVRT na prvo izdanje ove strip sveske. Naravno, inicijalna ideja je bila ispričati i ilustrovati ratno Sarajevo, ali iz jednog ugla koji je potpuno isključivao oružje, rovove i vojnike. Fokus je bio na neizmjernoj patnji preživljavanja svakog dana nanovo, sveprisutna sjenka smrti koja je dolijetala fijucima raznih tonaliteta i jačina, svaki novi dan puno gori od prethodnog. Ja sam to nekako sve prepoznavao u nekim etapama koje sam sâm u svojoj glavi rangirao. Prva etapa je period totalne zbuđenosti u kojoj pokušavate objasniti sami sebi da je sve to samo neka pretjerana reakcija u afektu te period nade da će sve vrlo brzo proći. Druga etapa je period neizmjernog strahovanja za vlastiti život i život svojih najmilijih; početak fizičke patnje nedostatkom hrane (i vode) koja traje i traje, a potom i treća, za mene zadnja etapa, izvanvremenska i zastrašujuća u pravom smislu te riječi. To je etapa gdje počinjete ulaziti u neku drugu dimenziju postojanja u kojoj vam horor slike postaju svakodnevница i prestajete reagovati na njih, praznina u emocijama te potpuna nebriga čak ni za svoj vlastiti život. Neki su vidjeli i neku duhovnost u svemu tome te bez ikakvog straha nastavili prkositi strahotama opsade. Da li sam i ja prešao tu granicu među tim mojim etapama, to će vrijeme pokazati, ali znam da sam se i ja, posve nesvesno, sredinom 1993. godine, mirno obukao i odšetao do PTT Buildinga, sjeo u SFOR-ov transporter za aerodrom praveći se lud i stranac te na sasvim normalan način (za to vrijeme riječ normalan je značila blagostanje) napustio Sarajevo, bez ikakvog cilja pred sobom, izuzev da izbjegnem mogućnost da postanem freska na zidu iza Dobrinjske barikade koju sam u to vrijeme skoro svakodnevno prelazio pješice.

Dakle, sve je počelo mojim prvim ratnim susretom sa mojim mentorom i bivšim poslodavcem Ervinom Rustemagićem koji se desio u Dobrinjskoj ratnoj bolnici tokom mog oporavka. Bio sam sretan što je uspio izaći iz razorenog aerodromskog naselja, ali me to nanovo podsjetilo na dramu bjekstva u posljednjem trenutku i ogromnu štetu koja je nastala uništava-

njem njegovog Strip Art Features studija sa hiljadama originala najboljih i najvažnijih strip umjetnika na svijetu koji su mi godinama bile radno okruženje. Oživjela je želja da se ponovo crta, a Ervin me je čak i u tim, za njega najtežim momentima, savjetovao šta je bitno dokumentovati. I pored toga, nisam bio imun na sve što se događa oko mene, na ono što sam viđao dok sam bio u bolnici te na sve ono što je dopiralo do nas putem svjedočenja. U bolnici sam nacrtao preko 150 portreta, što civila što ranjenih branilaca, koji su, koliko znam, u većoj mjeri preživjeli zahvaljujući predanosti tadašnjeg administrativnog voditelja bolnice. Sačuvao ih je i u spomen svih onih čija lica sa tih portreta više ne možemo usporediti sa sadašnjim.

Počeo sam crtati sve i svašta, a po mom prelasku u HQ, u uredništvo časopisa „Prva linija“, rodila se ideja za kreiranje pravog stripa. Majo Dizzar je došao na ideju da napravimo strip koji će govoriti o agresiji, biti štampan u pomenutoj reviji koja će biti distribuirana svim jedinicama. Strip je nazvao „Bijeli krin“, te za njega napravio scenarij za prvih nekoliko stranica. Nažalost, od tog stripa je ostala samo prva stranica koja mi se jednom zaista nevjerojatnom pričom vratila u posjed.

France-Soir

TOUTE DERNIÈRE • TRIOS

27, rue de Lagny - CS 970 Paris Cedex 02 - Tél: 44.82.87.00 • ISSN 0182-5496
Prixes assurés - Tél: 45.82.44.00 • Saison 1993 • N° 13 364

Mardi 4 janvier 1994 CTP 5 F

U to vrijeme sam počeo raditi na stripovima koji će kasnije biti okosnica ove zbirke, a među prvima je bio kratki strip na dvije strane koji sam nazvao „Sniper story“. Tada sam napravio više verzija tog stripa od kojih je prva verzija izašla u francuskom dnevnom listu „France Soir“, 4.1.1994. godine, a zadnja se nalazi u ovoj svesci. Verziju iz francuskih novina je sa sobom ponio jedan mladi francuski novinar s kojim sam imao priliku pročaskati te mu na njegov zahtjev pokloniti kopije mojih crteža za uspomenu. Ispostavilo se da je taj novinar iskoristio kopije za malo više od uspomene.

Potom dolaze na red i ostale priče iz ove sveske, a za ovu priliku, ispred svake priče je kratki uvodni tekst o samom stripu i ideji onako po sjećanju. Svaki tekst je upotpunjeno skicama i crtežima koje sam crtao po sjećanju ili po fotoreferencama koje sam opsensivno skupljao tokom mog boravka van Sarajeva te vas sve pozivam da ih još jednom zajedno pročitamo.

Tokom agresije, svaki Sarajlija se svakodnevno morao snalaziti da, barem za taj dan, obezbjedi dovoljno vode i čvrstog goriva. Za vodu smo se nekako i snalazili, dok je za drva, koja su dugo vremena za Sarajlije bila i jedini izvor energije, ipak bilo malo teže. Cijepali su se ormari, razni namještaj, štokovi, drveće, panjevi... Ukratko sve. Zimi bi se grijanje i kuhanje poklapalo, ali ih je zato trebalo obezbjediti puno više. Potraga za vodom i drvima je postala sasvim običan, dnevni ritual, ali u gradu koji se konstantno bombarduje, ta je potraga često znala izazivati zebnju kod svih onih koji bi svoje najdraže tog dana ispratili da odu po drva. Ta misija je često znala biti i kobna, ali za one koji su sve ovo preživjeli taj dan nije predstavljao ništa neobično. To je bio...

**...jedan
sasvim
običan
dan**

